

Het relaas van een zoektocht naar Belgische socialistische archieven in Rusland.

Tijdens ons verblijf in Moskou, van 4 tot 12 mei ll., werden wij door de Heer Prof. Dr. Pikhoia, voorzitter van het 'Comité van het Archiefwezen van de Regering van de Russische Federatie' (1) uitgenodigd op de officiële opening van de tentoonstelling 'Ontdekkingen in de Russische Archieven' in het voormalig Instituut voor Marxisme en Leninisme (I.M.L.) (2). Zonder enige overdrijving kunnen we gerust stellen dat een gelijkaardige tentoonstelling kan opgebouwd worden met de verloren gewaande archieven en foto's, die we terugvonden in de Russische archiefcentra te Moskou.

We hebben massa's Belgische archieven teruggevonden. Wij waren de 'koning te rijk'. Wij hebben in Moskou als historici onze mooiste dagen beleefd bij het aanschouwen van 'al dat mooi papier'. Een moment dat men misschien ongeveer kan vergelijken met een rationeel beleven van een 'vervoering, bekoring, verrukking, van een trance ...' De droom en de hoop ooit de verdwenen socialistische archieven terug te vinden, werden na 15 jaar zoeken ineens bewaarheid. Als eerste Belgische navorsers hebben wij deze archieven, zonder enige beperking en in volle vrijheid, mogen consulteren (3). In een ijtempo hebben wij ze doorgenomen. Voorlopig hebben wij ter plaatse de fondsen van twee archiefcentra ingekeken, die ons als navorsers van het AMSAB interesseren, nl.:

- het voormalig Instituut voor Marxisme en Leninisme. Vandaag heet deze instelling 'Russisch Centrum voor de Conservatie en de Studie van Archieven voor Moderne Geschiedenis',
- en vooral het 'Bijzonder Archief van het Centraal Staatsarchief'.

Het Bijzonder Archief telt 35 Belgische archiefondsen, bestaande uit 19.934 dossiers, waaronder 1.233 dossiers van de Belgische socialistische beweging, met name archieven van onze voorganger het Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, van het dagblad *Le Peuple*, van Arthur Wauters, van de vriendenvereniging *l'Affranchissement*, van de uitgeverij

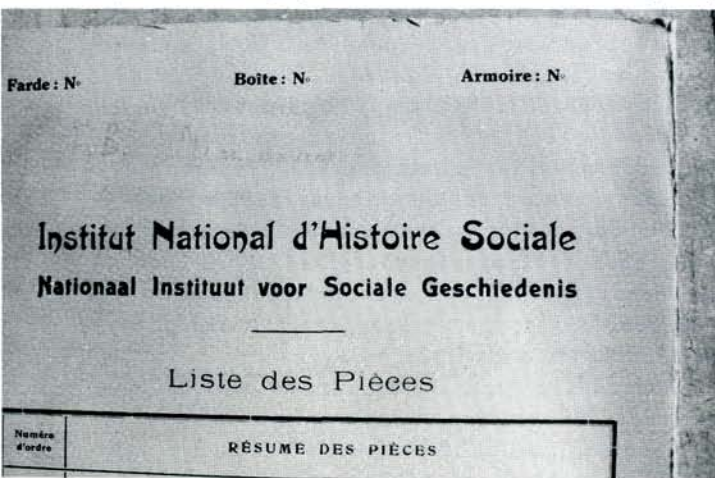
De Wilde Roos en van een plaatselijke vrouwenorganisatie (Vorst). Ook het archief van de Belgische vrijmetselaarsloges (2.265 dossiers) kan voor de historiografie van de socialistische beweging gegevens bevatten.

Deze 'Russische ontdekking' is onze tweede vondst van dergelijke omvang en inhoud in enkele jaren tijd.

Zij is een nieuwe, essentiële invulling van de doelstellingen van het AMSAB. Enkele jaren geleden al slaagde Michel Vermote er in om de verloren gewaande verslagboeken van de B.W.P. (1892 - 1940) terug te vinden. De grootste wetenschappelijke voldoening ligt evenwel in het feit dat een zorgvuldig opgebouwde hypothese uiteindelijk op deze wijze bevestigd wordt.

De zoektocht naar de archieven, die nu te Moskou werden teruggevonden, begon inderdaad ongeveer 15 jaar geleden in het kader van de doctorale verhandeling van Wouter Steenhaut over de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, de collaborerende eenheidsvakbond in het bezette België tijdens de Tweede Wereldoorlog. Alle mogelijke hypothesen over het lot van de verdwenen socialistische archieven werden opgebouwd, tientallen brieven werden verstuurd om de toenmalige actoren, van socialistische leiders tot en met de vrachtwagenchauffeurs, op te sporen en te interviewen, elke piste die de archieven zouden kunnen gevolgd hebben werd nagetrokken tot in de uithoeken van Europa.

Wat was er nu eigenlijk gebeurd met de socialistische archieven in mei 1940? In een vorig nummer van AMSAB-Tijdingen (4) hebben we hierover reeds uitvoerig bericht, en we beperken ons hier dus tot een samenvatting. Doorgaans wordt verteld dat toen de oorlog uitbrak de archieven werden verbrand, begraven of meegenomen op de vlucht naar Frankrijk uit schrik voor de Duitse nazi's. Dit overijld angstig handelen gebeurde in weerwil van de preventieve richtlijnen ter beveiliging van de archieven, die de hoogste bestuursinstanties van alle geledingen van de Belgische socialistische beweging hadden gegeven vanaf 1938, toen in Europa de oorlog dreigend werd. In werkelijkheid zijn de meeste archieven niet vooraf in veiligheid gebracht. In die eerste chaotische oorlogsdagen dacht men menelijkerwijze eerst aan het behoud van het eigen vege lijf en werden de archieven vergeten. De levensgevaarlijke dossiers van Duitse politieke vluchtelingen, die door het Belgisch Matteottifonds geholpen werden, bleven onaangeroerd achter in hotels te Koksijde. Het archief van de Socialistische Arbeidersinternationale, dat tijdelijk ondergebracht was in de Arbeidershogeschool te Ukkel, bleef eveneens achter. Nu nog vindt het AMSAB op zolders en in kelders ter plaatse volumineuze vooroorlogse archieven zoals o.m. de archieven van de Centrale der Metaalbewerkers van België te Brussel en van het Tramsyndicaat te Antwerpen. Wat ook bewijst dat de Duitse bezetter zijn rooftocht toch niet 'so gründlich' heeft uitgevoerd. Toch zal de Einsatz-stab Reichsleiter Rosenberg (E.R.R.) (cfr. p. 6), met de hulp van de Sicherheitsdienst en de Gruppe Kultur (Bibliothek und Archiv) van de Militärverwaltung, beslag weten te leggen op talrijke socialistische archie-

De kaftjes van het Nationaal Instituut van Sociale Geschiedenis gerecycleerd.

ven. Het geroofde cultuurgood werd door de E.R.R. via Amsterdam overgebracht naar Duitsland, waar het of in de nazischolen en -instituten gebruikt werd, of geschonken aan universiteiten en bibliotheken, of gewoon opgestapeld in de verschillende bewaarplaatsen van de E.R.R. Naar het einde van de oorlog toe werd het geroofde materiaal nog meer verspreid en viel het in handen van verschillende geallieerde legers.

Ook het archief en de bibliotheek van onze voorganger, het Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, (cfr. p 12) werd door de Duitsers in beslag genomen. Op 26 oktober 1940 verzegelde de Sicherheitsdienst het gebouw. Een jaar later, in oktober 1941, haalde de E.R.R. er het archief en de bibliotheek weg. De stichter, Jozef Lemaire, directeur-generaal van de P.S.-Verzekeringen, riep als voorzitter van het Nationaal Instituut, onmiddellijk de hulp in van Hendrik De Man om bij de Duitse overheid de bestemming van deze beslaglegging te weten te komen. De toenmalige B.W.P.-voorzitter weigerde categorisch op dat verzoek in te gaan omdat hij van mening was dat de verzekeringsmaatschappij 'La Prévoyance Sociale' als initiatiefneemster van het Nationaal Instituut beter geplaatst was om zulke demarches te doen bij de Duitse overheid (5). Begin mei 1942 werden 220 kisten met 10.000 boeken en honderden archiefstukken overgebracht naar het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, waar de E.R.R. gevestigd was. Onwetend over de bestemming van het in beslag genomen socialistisch historisch erfgoed zette Jozef Lemaire zijn zoektocht verder. Waarschijnlijk op verzoek van deze laatste, vroeg Prof. Dr. Hans Möller (6), in zijn hoedanigheid van professor in sociaal recht en als 'Marinekriegsgerichtsrat beim Reichskommissar beim Prisenhof Hamburg' aan de Militärbefehlshaber für Belgien und Nordfrankreich, naar de bestemming van deze bibliotheek en archieven '... im Interesse der Rettung des Wissenschaftlich ausserordentlich wertvollen Bestandes ...'

Na de oorlog zetten J. Lemaire en Prof. Dr. F. Vercauteren hun zoektocht verder. Zij formuleerden hierover hypothesen als '... tout a *peut-être* été envoyé à Kiel où existait un Institut für Sozialgeschichte...' (7). Prof. mr. N.W. Posthumus, directeur van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam, stelde in september 1945 aan Vercauteren voor het zoeken naar hun beider bibliotheken te coördineren en de gevangenen leiders van de E.R.R. hierover te ondervragen (8), doch deze poging liep op niets uit (9). Wel werden in oktober 1945 enkele boeken van het Nationaal Instituut teruggevonden in het I.I.S.G. te Amsterdam (10). In 1948 werd de oude bibliotheek van het Nationaal Instituut gedeeltelijk teruggevonden in Duitsland. Het bibliotheekmateriaal werd ondergebracht in het Instituut Emile Vandervelde, dat inmiddels opgericht was door de B.S.P.-P.S.B. (11).

Men was echter het spoor van de resterende oorlogsbuit van boeken en archieven bijster. De hypothese dat onze archieven misschien nog in Duitsland opgestapeld lagen, kon op een bepaald ogenblik enkel nog betrekking hebben op de D.D.R.

– Fonds 114: het archief van de Belgische vrijmetselaarsloges (meer dan 2.000 dossiers) kan ook voor de geschiedenis van de socialistische beweging relevante gegevens bevatten.

Maar ook daar had het Rode Leger alles als rechtmatige oorlogsbuit gezien, dus was de kans groot dat de archieven eveneens uit Oost-Duitsland weggehaald waren. Vandaag weten we, door de zoektocht van Dr. D. Martin, dat het voormalig staatsarchief te Potsdam (cfr. p 22) een deel van de vroegere Duitse oorlogsbuit is blijven beheren. Door de geslotenheid van het toenmalig communistisch systeem en de terughoudendheid (of onwetendheid) van onze collega's in de D.D.R., Polen en de U.S.S.R. was het onmogelijk uitsluitel te krijgen over eventuele Belgische archieven in hun instellingen.

Wij herinneren ons nog een gesprek dat wij vóór 1985 hadden met twee collega's van het vroegere I.M.L., die de Universiteit van Luik bezochten. Onze vraag naar eventuele Belgische archieven in de Sovjet-Unie werd beantwoord met de tegenvraag 'Hebt U al navraag gedaan bij de Amerikanen, want die hebben zeer veel meegenomen uit Duitsland', wat natuurlijk ook mogelijk was. Intussen was het AMSAB lid geworden van de International Association of Labour History Institutions (IALHI). Verschillende leden van de IALHI waren eveneens op zoek naar hun verdwenen archieven. Informaties werden ingewonnen en uitgewisseld. Vooral Prof. Dr. E. Fischer en Dr. J. Kloosterman, resp. directeur en adjunct-directeur van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, waren op dit gebied zeer bedrijvig en hielden ons constant op de hoogte. Terzelfdertijd brachten de politieke veranderingen in Oost-Europa een grotere openheid en samenwerking tussen de West- en Oosteuropese instituten en historici, die de socialistische arbeidersbeweging tot hun vakgebied hadden. Onze buitenlandse collega's, die veel meer overheids subsidies krijgen dan het AMSAB, reisden regelmatig naar Oost-Europa en intensifieerden hun contacten.

Op de vergadering van het Dagelijks Bestuur van de IALHI, in november 1991, vernamen wij dat in een interview in het Russisch dagblad Izvestija (16 oktober 1991) de huidige voorzitter van het Russisch Comité voor Archiefwezen, de Heer Prokopenko, het bestaan had bekend gemaakt van het

– Eén van de kleinere Belgische archieffondsen: de precieze verslagboeken van de vrijdenkersvereniging l'Affranchissement uit Brussel (1873-1919).

'Geheim Archief van de U.S.S.R.', waarvan hij jarenlang directeur was geweest. Het artikel bevestigt verder dat '... het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis verrast zal zijn de inhoud te vernemen van het Geheim Centraal Staatsarchief te Moskou, dat vele archieffondsen bewaart, die ooit door de sovjetautoriteiten als oorlogsbuit werden beschouwd ...' (12). Jaap Kloosterman, die tevens secretaris is van de IALHI, verklaarde ons terzeldertijd dat Prokopenko bij een rondgang in het Geheim Archief ook Belgische archieven vernoemde.

Wij kregen weer hoop. Dankzij de zeer bereidwillige hulp van de Russische Ambassade te Brussel werd ons aanvraagdossier onmiddellijk overgemaakt aan de bevoegde instanties te Moskou. Op 3 maart 1992 kregen Wouter Steenhaut en Michel Vermote de toelating om in het Bijzonder Archief van het Russisch Centraal Staatsarchief het zolang gezochte archieffonds van het Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te consulteren.

Met onze 'Russische ontdekking' hebben wij zoveel jaren later de zoektocht van Jozef Lemaire en van Prof. Dr. Vercauteren voortgezet en tot een goed einde gebracht.

Onze vreugde over de vondst in Moskou werd nog groter toen wij er nog andere Belgische en socialistische archieven ontdekten (cfr. p. 9). Er werd ons geen enkele beperking opgelegd. Integendeel, het personeel bood spontane en bereidwillige hulp en medewerking aan bij onze opzoekingen. Dezelfde ingesteldheid troffen we aan bij onze collega's van het Russisch Centrum voor de Conservatie en de Studie van de Archieven voor Moderne Geschiedenis.

Deze goede sfeer en de wil tot wetenschappelijke samenwerking met het AMSAB heerste ook tijdens de gesprekken die wij te Moskou gevoerd hebben met de Voorzitter van het Comité voor het Archiefwezen van de Regering van de Russische Federatie, de heer Pikhoia, met de heer Kozlov, vice-voorzitter, met de heer Tarasov, hoofd van het departement 'Internationale Betrekkingen' van het hogergenoemd Comité, en met de

heer Anderson, directeur van het Russisch Centrum voor de Conservatie en de Studie van de Archieven voor de Moderne Geschiedenis.

Vrijwel het belangrijkste aspect van onze missie was het onderhandelen over de teruggave van de socialistische archieven. Wij kwamen terug met de stellige belofte dat alle onrechtmatig verworven Belgische archieven onder bepaalde voorwaarden zouden terugggegeven worden. In het kader van deze teruggave vragen zij echter dat België hen eerst zou helpen bij de microfilmring ervan ten behoeve van de Russische navorsers, zoals dit ook bepaald werd in het akkoord met Nederland (cfr. p. 19).

Het is evident dat de openheid en de bereidheid tot samenwerking van de Russen enerzijds en het nog te leveren prospectiewerk aldaar anderzijds, vlug zullen moeten leiden tot een follow-up waarvoor middelen en faciliteiten moeten vrijgemaakt worden.

Het AMSAB meent, als erkend archief- en documentatiecentrum, met zijn succesvolle missie naar Moskou nogmaals bevestigd te hebben welke belangrijke functie het vandaag vervult in het wetenschappelijk onderzoek in België. De opgedane ervaringen moeten nu binnen de kortste termijn leiden tot overleg en planning om de terugkeer van de Belgische archieven mogelijk te maken. (W.S., M.V.)

(1) Dit Comité, gevestigd in het vroegere gebouw van het Centraal Comité van de Communistische Partij bezit ministeriële bevoegdheden over alle Russische archieven, met uitzondering van deze van de voormalige K.G.B. Ook de archieven en bibliotheek van het voormalig I.M.L. vallen onder de bevoegdheden van dat Comité, alhoewel het Instituut tot de private sector wordt gerekend.

(2) Deze tentoonstelling van ongekende archiefdocumenten en foto's over o.a. de Oktoberrevolutie, de stalinistische terreur, de Tweede Wereldoorlog, de relatie U.S.A.-U.S.S.R., de Cuba-crisis, ... staat vandaag opgesteld in de Library of Congress te Washington.

(3) Ook onze collega, Dr. José Gotovitch, directeur van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te Brussel, heeft deze archieven ongeveer terzeldertijd geconsulteerd. Via deze weg danken we hem voor de hechte samenwerking die gegroeid is tussen het Centrum en het AMSAB n.a.v. de opzoekingen te Moskou.

(4) AMSAB-Tijdingen, zomer 1990, nr. 8.

(5) Verslag van (H. De Man) 'Onderhoud met Pelgrims, afgevaardigde van de Prévoyance Sociale' op donderdag 16 oktober 1941.

(6) Wij hebben niet kunnen achterhalen hoe Jozef Lemaire in contact is gekomen met Prof. Dr. Hans Möller. Kende hij hem al vóór de oorlog of was hij een bekende van Prof. Vercauteren, directeur van het Nationaal Instituut? Uit de hogergenoemde brief (Archives Nationales Paris, AJ 4015/6) blijkt wel dat Prof. Möller in verbinding stond met La Prévoyance Sociale.

(7) Brief van Prof. F. Vercauteren aan Posthumus, Bruxelles, 22.9.1945 (I.I.S.G.).

(8) Brief van Posthumus aan Vercauteren. s.l. (Amsterdam), 4.9.1945 (I.I.S.G.).

(9) HUNINK (M.) De papieren van de revolutie. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, 1935 - 1947. Amsterdam, I.I.S.G., 1986, p. 152.

(10) Brief van Posthumus aan Vercauteren. Amsterdam, 23.10.1945 (I.I.S.G.).

(11) B.S.P.-verslagen voorgesteld aan het Congres van 5 en 6 november 1949, p. 92.

(12) IALHI-Newsletter, January 1992, p. 14.

Rozen voor Alfred Rosenberg (1893-1946), die als "Beauftragter des Führers" de archiefroof in ons land organiseerde.

De Rosenbergstelle

Tijdens de bezetting roofden zowel het Reichssicherheitshauptamt (R.S.H.A.) als de Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (E.R.R.) de historische en kunsthistorische verzamelingen en de dokumenten van particulieren, musea, bibliotheken, organisaties,... Alhoewel beide instanties hiervoor 'bevoegd' waren, zullen ze elkaar toch constant bevechten en proberen van elkaars bevoegdheid af te knabbelen. Theoretisch was de oorlogsbuit zo verdeeld dat '... politisch-polizeilichen Material der Sicherheitspolizei, alles übrige der Dienststelle des Herrn Reichsleiters Rosenberg zusteht...' (1). Ondanks dit bevel zal Hitler nog verschillende malen moeten tussenbeide komen in de onderlinge ruzies.

Alfred Rosenberg was sinds 1923 hoofdredacteur van het officieel orgaan van de N.S.D.A.P., 'Der Völkischer Beobachter', en Reichsleiter van de N.S.D.A.P.. Hij werd eveneens be-

schouwd als de ideoloog van de partij. Met zijn boek 'Mythus des 20. Jahrhunderts' maakte hij zichzelf exponent van de anti-christelijke, nationaal-socialistische mythologie. Op 24 februari 1934 werd hij aangesteld tot Beauftragter des Führers für die Überwachung der gesamten geistigen und weltanschaulichen Schulung und Erziehung der N.S.D.A.P.' Doch zijn eeuwige betrachting was minister van buitenlandse zaken te worden. Toen dit von Ribbentrop ten deel viel, kreeg hij als compensatie de leiding van het Aussenpolitisches Amt. Na de inval in Rusland werd hij door Hitler aangesteld tot minister voor de bezette gebieden in het Oosten.

In het bezette België zal Alfred Rosenberg optreden in zijn functie van Beauftragter. De organisatie die hij hiervoor uitbouwde, was vrijwel allesomvattend en telde o.m. diensten voor wetenschap, muziek, kunst.

Toen zijn Reichshauptstellenleiter Ebert in juni 1940 vanuit

het bezette Parijs berichtte over de schatten aan boeken, schilderijen en archieven in de verlaten synagogen en vrijmetse-laarstempels, legde Rosenberg aan Hitler het plan voor om alle goederen van joden en vrijmetse-laars aan te slaan, en te gebruiken voor de politieke, ideologische en wetenschappelijke arbeid van de N.S.D.A.P. en in het bijzonder voor de bibliotheken en archieven van de nazi-hogescholen. Op 5 juli 1940 beveelt Hitler aan de Militärbefehlshabers in Nederland, België en Frankrijk medewerking te verlenen aan de E.R.R. bij de beslaglegging op staatsbibliotheken, archieven, kanselarijen van kerkbesturen, loges, ... Tevens werd de Sicherheitspolizei van SS-Gruppenführer Heydrich hiervan op de hoogte gebracht. Op 1 maart 1942 bevestigde Hitler nogmaals dat Rosenberg bevoegd was voor de 'geistigen Bekämpfung' van de joden, de vrijmetse-laars en de met hen verbonden ideologische tegenstanders van het nationaal-socialisme (2), dat wil dus zeggen: bijna iedereen en alles. Socialistische en communistische organisaties werden gevisieerd, alsook dagbladen, politici en kloosters, zoals de omvangrijke kloosterbibliotheek van Enghien, waaruit 50 à 60.000 boeken en 171 kisten archief werden weggesleept. Niets was veilig voor de acties van de E.R.R. Openbare, (zoals de Koninklijke Bibliotheek) school-, universiteits-, private en wetenschappelijke bibliotheken en archieven werden doorzocht en in beslag genomen, of tenminste 'von unerwünschten Literatur bereinigt'. Boekhandels, antiquariaten, drukkerijen, uitgeverijen werden planmatig doorzocht en van Duitsvijandelijke boeken en materiaal gezuiverd.

Alfred Rosenberg zelf liet zich dagelijks in met nog uit te voeren acties. In een zelfgeschreven memo herinnert hij Ebert eraan: '(...) in Brüssel dem "Suprême Conseil" nicht vergessen, der eine gute Bibliothek hat (...) In Antwerpen die Wohnung von Huismans nicht vergessen...' (3).

Het in beslag genomen materiaal van het N.I.S.G. werd naar het gebouw van het I.I.S.G. te Amsterdam gestuurd, waar de E.R.R. zich had gevestigd. Vandaar werd het per spoor of per schip verstuurd naar de nazi-hogescholen en opslagplaatsen van de E.R.R. in Duitsland, Polen, Oostenrijk: zoals de Buchleitstelle van de E.R.R. te Berlijn, het Institut zur Forschung der Judenfrage te Frankfurt am Main, het Juden-Institut-Ausweichstelle Schloss Hungen in Hessen, Schloss Banz in Franken, Schloss Tanzenberg in Karinthië waar Rosenberg een 'super-universiteit' met dito bibliotheek wilde oprichten, en de Sortierstelle Ratibor. Het Rode Leger trof hier miljoenen boeken en archieven aan, waaronder misschien ook Belgische. Alles werd als oorlogsbuit meegenomen naar de Sovjet-Unie. (W.S., M.V.)

(1) Aktenvermerk von der Beauftragte des Chefs der Sicherheitspolizei und des S.D. für Frankreich und Belgien, Paris, 29.7. 1940. Centre de Documentation Juive, Paris.

(2) Van Der Leeuw (A.J.). Entziehung öffentlicher und privater Bibliotheken in den besetzten Westgebieten und ihre Verbringung nach Deutschland. Rapport RIOD, 7.6.1961.

(3) Brief – nota van Alfred Rosenberg aan Ebert (s.d.) – Centre de Documentation Juive, Paris, CXLIV-394.

BELGISCHE FONDSSEN BEWAARD IN HET RUSSISCHE 'OSOBY ARCHIEF'.

Nr. 12	Oorlogstribunaal van Brussel (Auditoraat)	187 dossiers
Nr. 18	Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis	244 dossiers
Nr. 19	Redactie 'Le Peuple'	657 dossiers
Nr. 25	Uitgeverij 'De Wilde Roos'	5 dossiers
Nr. 102	Procureur des Konings te Brussel	160 dossiers
Nr. 109	Arthur Wauters (B.W.P.-minister, U.L.B.)	311 dossiers
Nr. 114	Vrijmetse-laarsloges	2.265 dossiers
Nr. 131	Burgemeester van Jemelle	3 dossiers
Nr. 138	Edouard Engel, pseudoniem Plantagenet (directeur 'La Paix')	17 dossiers
Nr. 142	Firma Cockerill en Co	17 dossiers
Nr. 145	Redactie 'Hatikva', orgaan van de Federatie van Zionisten van België	4 dossiers
Nr. 152	Vrijdenkersvereniging 'L'Affranchissement'	5 dossiers
Nr. 156	Universele Israëlitische Alliantie – comité Antwerpen	5 dossiers
Nr. 160	Zionistische en andere joodse organisaties van België	5 dossiers
Nr. 166	Elie Reclus (U.L.B.)	8 dossiers
Nr. 174	Bestuur v/d Nationale Gendarmerie van België	23 dossiers
Nr. 185	Ministerie van Defensie van België (dit fonds groepeerde het ministerie, militaire districten, kazernes, legers, korpsen, divisies, rechtbanken en andere militaire instellingen)	15.269 dossiers
Nr. 195	Waalse Jeugdherbergcentrale	6 dossiers
Nr. 223	Léon Korchnitski	37 dossiers
Nr. 236	Socialistische Vrouwen – Vorst	11 dossiers
Nr. 237	Jacques Errera (U.L.B.)	4 dossiers
Nr. 240	Redactie 'Flambeau'	28 dossiers
Nr. 242	Victor de Laveleye (secretaris Liberale Partij)	16 dossiers
Nr. 244	Herbert Speyer (U.L.B.)	16 dossiers
Nr. 248	Paul Van Zeeland	17 dossiers
Nr. 251	Henri Salomon Fast (redacteur 'La Flandre Libérale')	14 dossiers
Nr. 252	Charles Cohen (U.L.B.)	3 dossiers
Nr. 255	Jean de Sturler (U.L.B.)	7 dossiers
Nr. 257	Gilbert Olympé (uitgever 'La Meuse')	2 dossiers
Nr. 1722	Belgisch bezettingsleger in de Ruhr	427 dossiers
Nr. 1731	Engels-Belgische Unie	12 dossiers
Nr. 1733	Franse vriendschapsvereniging en Liga voor de verdediging van de Franse taal	32 dossiers

- Nr. 1734 Emile Carriguer (Franse contra-
spionage) 3 dossiers
- Nr. 1739 Belgisch militair attaché in Bern-
Zwitserland 38 dossiers

P.S.: Op de algemene aanwinstenlijst komt er ook een fonds 'Ministerie Binnenlandse Zaken – Brussel' (nr. 212) voor. Bij navraag blijkt echter dat dit archief om een of andere voor ons onduidelijke reden bij verwerking verdeeld werd over de Belgische archieffondsen 12, 102 en 185. Een klein gedeelte vond zelfs een onderkomen in het archief van Binnenlandse Zaken van Frankrijk (nr. 198). (W.S., M.V.)

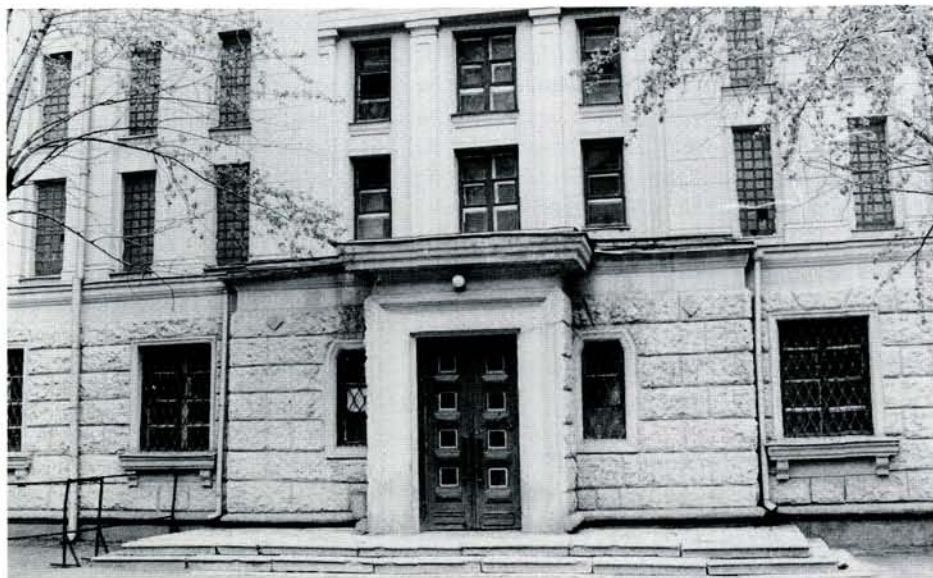
HET 'OSOBY ARCHIEF'.

Het 'Osoby Archief' of het 'Bijzonder Archief van het Centraal Staatsarchief van Rusland' herbergt miljoenen documenten, afkomstig uit bijna alle Europese landen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers deze landen, ook cultureel, leeggeroofd. Volledige bibliotheken, archieven en kunstschaten werden naar Duitsland gesleept. Toen de geallieerden hun bombardementen op de Duitse steden verhevigden, werd het materiaal overgebracht naar opslagplaatsen in Polen, Tsjechoslowakije en Oostenrijk. Het oprukkende Rode Leger nam het op zijn beurt mee als oorlogsbuit op de Duitsers. De Russen brachten vanaf 1945 de buitgemaakte archieven onder in het 'Geheim Archief van de U.S.S.R.', het huidige 'Bijzonder Archief'. Het bewaart schatten die menig bezoeker en navorser met verstomming slaan, zoals het archief van de Franse Geheime Dienst gaande van het begin van de 19de eeuw tot 1940, met 300.000 dossiers en 1 miljoen per-

soonsfiches. De Belgische archiefschat telt 35 fondsen bestaande uit 19.934 dossiers met tienduizenden documenten. Nu hebben we een kijkje mogen nemen in de ruime opslagplaatsen en de fondsen consulteren, die bijna 50 jaar hermetisch gesloten zijn gebleven voor het wetenschappelijk onderzoek.

Het gebouw van het Geheim Archief verraadt op geen enkele wijze dat daar zulke schatten bewaard worden. Het werd na de oorlog opgetrokken door Duitse krijgsgevangenen. Waarschijnlijk stond daar toen in deze wijk geen enkele woning. De omringende appartementsblokken zijn duidelijk van latere datum. Zijn onschuldige ligging te midden van een slaapwijk, ver buiten het centrum van Moskou, wekt geen enkel vermoeden. Door de geblindeerde en getraliede vensters kan men geen kijkje nemen. Geen bord aan gevel of deur openbaart de functie ervan. De politiemans in de receptie controleert elke bezoeker op zijn identiteit en machtiging.

Het was één van de geheime archieven van de U.S.S.R. Nooit kwam er een leeszaalbezoeker of navorser, ook geen Russische. Alleen sommige leden van het Instituut voor Marxisme en Leninisme en van de K.G.B. kregen discreet toegang tot de Belgische socialistische archiefstukken. Vandaag is het een verschil als van dag en nacht. De directie en het personeel stonden ons bij met raad en daad. Zij waren blij eindelijk eens Belgen te zien. Zij hadden plezier in onze vreugde en ijver, en in het ijtempo waarmee wij de socialistische archieven doornamen en beschreven. Het was hun niet teveel per dag tientallen archiefdozen aan- en af te voeren. Wie sprak er van stugge Russen en Moskovieten? Misschien waren zij ook blij nu het concreet resultaat te zien van hun jarenlange werk, verricht in alle stilte en anonimiteit. Wij zijn hen in elk geval dankbaar voor het bewaren van deze archieven. (W.S., M.V.)

De sobere lijnen van de socialistisch-realistische bouwkunst verbergen Belgische archieven: de ingang van het Bijzonder Archief.